

Hjerneforskning: I 1700-tallets anti-onanikampanjer var på

ET EGET ROM

ESSAY

WILLY PEDERSEN

For et par år siden publiserte det anerkjente tidsskriftet JAMA Psychiatry artikkelen 'The Brain on Porn'. Bakgrunnen var datainformsjon som tydet på at to av tre menn i USA bruker nettporno. Halvparten av trafikken på internett var estimert til å være sexrelatert. Forskerne rekrutterte friske, voksne menn som beskrev sin bruk av nettporno. Ved hjelp av en hjernescaner målte de mulige patologiske endringer i den såkalte grå hjernesubstansen. Funnene var overraskende, de fant endringer i *prefrontal cortex* hos dem som bruker mye porno. Mennene ble også eksponert for erotiske bilder, mens den seksuelle responsen i hjernen ble målt gjennom magnetresonanstomografi (MRI). Responsen var svekket hos dem som så på porno ofte.

Forskere, fra det prestisjefylte Max Planck-Universitetet i Berlin, var forsiktige med å tolke funnene i et årsaks-virknings-perspektiv, men lederen for forskergruppen sa: – Det kan hende at jevnlige bruk av nettporno ødelegger de komplekse belønningssystemene i hjernen. Når hjernen stadig eksponeres for nettporno, kan de underliggende hjernestrukturene bli utmattet, og reguleringsmekanismene ødelagt. Det kan dermed bli behov for sterkere stimuli, for stadig mer nytt og mer ekstremt materiale for å oppnå samme effekt.

Den bekymrede undertonen i artikkelen kan gjenfinnes i en rekke nye bøker om teamet. Gary Wilsons ferske bok: «Your Brain on Porn» har lånt tittelen fra Max-Planck-forskere. Han viser at hjernen er et plastisk organ, som gjennom evolusjonen har blitt formet med basis i oppgavene den må løse. Skriftbasert kommunikasjon var en milepæl, internett ser ut til å bli like viktig. Det var i sin tid en krevende oppgave å organisere hjernens nevroner til et system som muliggjorde visuell tolkning av skrifttegn, som igjen ble koplet til både talespråk og motorikk. Internett fører til at endringene i hjernen nå akselererer på samme måte, er Wilsons påstand, og særlig gjelder det nettpornobrukerne. Bruken påvirker sentrale strukturer i

NETT-PORNOGRAFI

■ Forskning på aktiviteter i hjernen ved langvarig bruk av nettpornografi har vist at reaksjonene kan svekkes. I dette essayet skriver Willy Pedersen om hvordan forfattere og forskere går inn i denne problemstillingen.

■ Willy Pedersen er professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved UiO. I tillegg er han forfatter og bokanmelder.

■ Bøkene som blir nevnt her er: Philip Zimbardos «Man (dis)connected», Margaret Grebowicz' «Why Internet porn matters», Gail Dines' «Pornland. How porn has hijacked our sexuality» og Gary Wilsons «Your brain on porn».

hjernen, som er avgjørende for både dagligliv og artens langsiktige overlevelse. Nettporno tegner for noen til å kunne bli et substitutt for sex med en partner, hevder han.

Bedøvende effekt

Wilson driver selvhjelpsgrupper for menn som opplever seg selv som avhengige. Fortellingene krydres med enkle innføringer i nevropsykologi – dopamin, jakten på nye stimuli, et nevrosystem som overveldes av stadig nye impulser. Gjennom evolusjonen har systemet vårt blitt finjustert til å premiere atferd som er gunstig for vår overlevelse. Ved klinisk avhengighet har systemet blitt skadet, justert på en ny måte som gir belønning for handlinger som ikke gagnar oss. Når du kronisk overstimulerer deg selv, begynner hjernen å beskytte seg. Den svarer med å redusere responsen på de erotiske stimuli den mottar. Det er dette som kan skje med nettpornobruk: Den vanlige verden, med sexpartnere som har følelser og krever noe, og som er avgjørende for vår langsiktige overlevelse, blir for noen blek og fattigslig.

Boka er god når Wilson beskriver *case* – besettelsen deres etter nye og stadig hardere stimuli, tilhørende ensomhet og selvforakt. I den rystende filmen «Shame» av regissøren Steve McQueen, med Michael Fassbender i hovedrollen, fortelles en historie som minner om dette. Den handler om Brandon – «a young executive» i New York. Han er stilig, velkledd, har et magnetisk drag på damer – som han sjekker opp overalt,

ILLUSTRASJON: «Kauerner» (1912) av Egon Schiele

leder at pc-en hans er full av virus fra nettporno, harddisken må byttes.

Brandon blir stiv i ansiktet, glir inn på toalettet, tørker nervøst og symbolsk av setet på doskålen, før scenen elegant brytes av regissøren. Vi vet ikke om han skal urinere eller masturbere.

Er karakteren troverdig? Trekker Gary Wilson analogien til kjemiske avhengigheter som ødelegger hjernen for langt? Har nettporno fellestrekk med metamfetamin? Jeg

men han er altså totalt sexavhengig. Hans verden sentrerer rundt tilfeldig partnere, prostituerte, og tvangsmessig bruk av nettporno. I en nøkkelscene forteller firmaets

standen at hjernen tok skade. Hadde de rett?

skal prøve å svare, men først mer om strømmen av nye bøker. Grunntonen er dystre.

Grenseutvidende

I «Pornland: How Porn has Hijacked our Sexuality» er Gail Dines' påstand at bransjen har beveget seg fra Backstreets til Wall Street. Glossy magasiner som Playboy og Penthouse gjorde feltet stuert på 1960-tallet. Den store endringen kom da kjøperne av hard porno ikke lenger trengte å oppsøke kjipe videosjapper, men kunne laste ned varene hjemmefra. Dines hevder at pornosider på nett har flere besøkende enn Netflix, Amazon og Twitter til sammen. Pornhub har over 20 milliarder treff årlig.

Dines er antiporno-aktivist og mener – som forskerne fra Max Planck – at brukerne ofte må dytte grensene for å oppnå samme effekt over tid. Det minner om den typen toleranse en kan få med heroin. Mange beveger seg inn i et landskap med vold, sexismen, rasisme. Mye handler om overskridelser av tabuer – sadomasochisme, pseudoincest. Grensen til barndommen er det mest kraftfulle tabuet – også i strafferettslig forstand. Derfor er dekkmanøvrene også mest krevende her: barnliggjorte objekter skjuler seg bak søkeordet «teen porn». Nettstedene påstår at modellene er over 18 år.

Filosofen Margret Grebowicz er også bekymret, men i «Why Internet Porn Matters» er anslaget mer ambisiøst: Med utgangspunkt i Foucaults seksualitetsstudier vil hun flytte diskursen fra sensur og ytringsfrihet til spørsmål om kjønn og makt. Informasjonsstrømmen internett tilbyr om sex gir ikke egentlig kunnskap, hevder hun, snarere enkeltindivider som bombarderes med stimuli som etterlater dem passiviserte, lite egnede til å samhandle seksuelt med mennesker i den virkelige verden.

Noen har forsøkt å lage politisk korrekt porno, i skjæringslinjen til opplysning. Grebowicz viser hvor store vansker de møter, siden pornoen allerede er overalt. Porno viser gjerne til språkløs praksis, og i det store og hele inviterer ikke

ILLUSTRASJON:
«Sitzender männlicher Rückenakt» (1910) av Egon Schiele

nettpornoen til «læring», snarere til konformitet, mener hun. Tilsynelatende inviteres brukerne til overskridelser av normer, men i realiteten handler det om produksjon av en ny type lydighet.

Grebowicz spør om en kan tenke seg «en filosofisk seksualitet» på

fare og overskridelse snarere enn sløv reproduksjon av makt!

Moralistisk

Til slutt Philip Zimbardo – professor i psykologi ved Stanford, nå godt over 80 år. Han ble verdenskjent for eksperimentene hvor han lot vanlige menneskers gi «fanger» elektrosjokk, for å se hvor langt de ville gå. Han meldte seg nylig på i dette landskapet med «Man (Dis)connected. How Technology has Sabotaged What it Means to be Male». Temaet er maskulinitet i krise. En nettbasert undersøkelse med 20.000 informanter viste ifølge Zimbardo at den unge manns verden stadig har blitt mer krevende. Det er lett å melde seg ut, isolere seg på et sted hvor en selv har kontroll. Et slags *A Room of One's Own* med nettspill og porno. Den digitale teknologien oppøver ikke evnen til å samhandle med mennesker som krever noe, den gir umiddelbar belønning.

Zimbardo gaper for høyt, det er for lange sveip, tvilsomme analogier og sammenrasket empiri. Boka er likevel interessant, for han tar temperaturen på en bekymring stadig flere deler. Er dette bare en ny moralsk panikk? Et tema disse bøkene i liten grad tematiserer, er de store problemene i pornoindustrien. Det er dårlig lønn, rusmidler, kjønns sykdommer. Det er altså gode grunner til at nettporno har fått dårlig ry. Men kanskje er det et dyper og mer kompleks lag her. Nettporno gir gleder, på samme måte som onani, selv om også den aktiviteten har vært lavt verdsatt. Historikeren Thomas Laqueur viste at det ble iverksatt en kampanje mot onani

egen tid. Onani ble selve symbolsaken da seinere helsedirektør Karl Evang i 1932 utga det første nummeret av «Populært tidsskrift for seksuell opplysning». Lyktes Evang i å renvaske aktiviteten? Ikke helt, hevder Laqueur. Kanskje spiller dette også inn i fordømmelsen? At nettporno brukes som hjelpemiddel i en aktivitet som fortsatt har noe ensomt og lummert ved seg?

Avhengighetens paradoks

Hvor sterkt står JAMA-studien, som kunne tyde på at hjernen tar skade av nettporno, nå et par år etter at den ble publisert? En vanlig oppfatning er at en rekke typer atferd har basis i mange av de samme neurobiologiske mekanismene, men at den graden av kontroll en person normalt har er sterkere dersom vedkommendes avhengighet er ikke-kjemisk. Ved langvarig bruk av heroin er det mulig å dokumentere endringer i sentrale nettverk i hjernen. En er visstnok ikke i nærheten av å kunne vise det samme ved ikke-kjemiske typer avhengighet.

I den siste revisjonen av den diagnostiske manualen for psykiatriske lidelser – DSM-V – har det derfor vært en dreining bort fra å inkludere ikke-kjemiske typer avhengigheter som tvangsmessig bruk av nettporno. Bare spillavhengighet holder fortsatt stand. Beslutningen er nok basert på både politikk og fag. Kanskje vil det innebære vansker med å få nye bevilgninger til forskning på temaet.

Men i klinisk praksis og i populærkulturen vil dette fortsatt bekymre og fascinere. Avhengighetens onde paradoks er at den transformerer en kilde til lyst og glede til en tvang som det blir så å si umulig å unnsnippe. Så er karakteren Brando i «Shame» en troverdig figur? Jeg synes nok det. Det er en gripende scene i filmen, hvor han er ute på en vanlig date, en vakker kollega, bare de to – en romantisk kveld. Men han blir hjelpeløs når hun blir med ham hjem. Det klarer han ikke. Han ringer i stedet en eskortetjeneste. Det går bedre. Enda bedre går det når han til slutt setter seg på plass foran pc-en.

bokmagasinet@klassekampen.no

For noen kan den vanlige verden bli blek og fattigslig.

nettet. En nettporno som åpner for overskridende og utforskende praksiser, som kan ruste brukerne for erfaringer med andre mennesker? I en fiffig punchline oppfordrer hun feministiske gerilja-pornografer til å starte med nettvirusene som er knyttet til porno: Bidra til å lage enda farligere virus, da snakker vi

tidlig på 1700-tallet. Kampanjen reflekterte flere lag av angst i det nye samfunnet, knyttet til et forestilt virilitetstap hos menn, hevder han. Selverklærte mannlige ofre for onani sto da også frem, med blindhet, epilepsi og døvheter. Det dreier seg, i følge Laqueur, om 250 år med skam og hemmelighold, helt fram til vår

Nils Chr. Moe-Repstad

«Wunderkammer er enestående i norsk litteratur.»
– Emil Otto Syvertsen, Fædrelandsvennen

Wunderkammer

(27 kataloger)

«Nils Chr. Moe-Repstad er ein av haustens prisvinnarkandidatar (...) Wunderkammer (27 kataloger) er eit heilt livsverk!»
– Ole Kårlsen, Dag og Tid

«Nils Chr. Moe-Repstad har skrevet høstens poesisnakkis.»
– Endre Ruset, Dagbladet

«En begivenhet i norsk poesihistorie.»
– Freddy Fjellheim, Vårt Land